

РЕГІОНАЛЬНА СТАТИСТИКА: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Круглий стіл «Регіональна статистика: стан, проблеми, перспективи» відбувся 14 листопада 2007 року на базі Тернопільського національного економічного університету. Співорганізатором заходу виступило Головне управління статистики у Тернопільській області. *Мета заходу* – здійснити обмін думками науковців і практиків щодо сучасної організації регіональної статистики в Україні, напрямів її розвитку з врахуванням досвіду країн ЄС, виробити пропозиції щодо ефективної інформаційної взаємодії органів державної статистики та місцевих органів державного управління.

У роботі круглого столу взяли участь: **Журавель Г. П.**, перший проректор Тернопільського національного економічного університету, професор; **Мельник А. Ф.**, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри державного і муніципального управління Тернопільського національного економічного університету, д.е.н., професор; **Кирич В. Г.**, начальник Головного управління статистики у Тернопільській області; начальники управлінь Головного управління статистики у Тернопільській області; начальники районних управлінь (відділів) статистики; представники місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: **Шкільняк М. М.**, начальник регіонального відділення Фонду державного майна України по Тернопільській області, к.е.н.; **Довжук Б. С.**, директор Тернопільського обласного центру зайнятості; **Щербатюк О. А.**, начальник відділу прогнозування та планування регіонального розвитку Головного управління економіки Тернопільської обласної державної адміністрації; **Собко С. Ф.**, начальник управління соціально-економічного розвитку, соціально-трудова відносин, фінансового, організаційно-кадрового, правового та ревізійного забезпечення Головного управління агропромислового розвитку Тернопільської обласної державної адміністрації; **Теслюк О. І.**, заступник начальника Управління зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Тернопільської обласної державної адміністрації; **Якімук В. В.**, заступник начальника Управління містобудування та архітектури Тернопільської обласної державної адміністрації; **Малий В. П.**, заступник начальника Управління житлово-комунального господарства Тернопільської обласної державної адміністрації; **Бобко В. А.**, начальник Тернопільського обласного інформаційно-аналітичного центру медичної статистики; **Снігур Р. М.**, начальник відділу аудиту Контрольно-ревізійного управління в Тернопільській області; **Тубатій В. Є.**, депутат Тернопільської обласної ради; **Кузів В. С.**, заступник начальника управління економіки Бережанської РДА; **Баб'юк Р. Б.**, начальник управління економіки Буцацької РДА; **Гудима В. П.**, начальник управління економіки Зборівської РДА; **Кушнір М. І.**, консультант Козівської РДА; **Загаєвський В. Н.**, заступник голови Лановецької РДА; **Казмірович Є. Ф.**, заступник начальника управління економіки Монастирської РДА; **Копач П. І.**, начальник управління економіки Підволочиської РДА; **Калиняк П. Д.**, заступник голови з питань економіки Підгаєцької РДА; **Дев'ятко В. П.**, заступник голови з економічних питань Тернопільської РДА.

Засідання круглого столу відкрив професор **Журавель Григорій Павлович**, який звернув увагу присутніх на те, що вибір теми круглого столу є не випадковим, а обумовлений гострою актуальністю проблем розвитку інформаційного забезпечення діяльності органів державного управління на регіональному рівні. Професорсько-викладацький склад ТНЕУ тісно співпрацює у цьому напрямку з місцевими органами державної влади і органами місцевого самоврядування, з Головним управлінням статистики у Тернопільській області. Протягом останніх років проведено низку спільних заходів з метою розробки науково обґрунтованої стратегії соціально-економічного розвитку регіону, в цьому контексті круглий стіл «Регіональна статистика: стан, проблеми, перспективи» відіграє вагомий роль у виробленні пропозицій щодо розвитку регіональної статистики, яка є інформаційною базою діяльності органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування.

Головуючий **Кирич Володимир Григорович** націлив учасників круглого столу на обговорення спектру проблем розвитку регіональної статистики за такими напрямками:

- роль регіональної статистики в інформаційному забезпеченні діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- завдання регіональної статистики в умовах ринкової економіки;
- основні напрями удосконалення методології регіональної статистики;
- організаційно-правове та ресурсне забезпечення розвитку регіональної статистики;
- проблеми взаємодії з територіальними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;
- зарубіжні підходи до організації регіональної статистики.

Обговорюючи проблему ролі та завдань, що стоять перед регіональною статистикою в умовах ринкової економіки, **Жидкий Микола Михайлович**, перший заступник начальника Головного управління статистики у Тернопільській області, відмітив, що успішна управлінська діяльність, зокрема прийняття обґрунтованих управлінських рішень, можлива лише за наявності надійного інформаційного забезпечення та коректного його використання. А для цього якраз і потрібне володіння основними методами статистики всім, хто користується статистичною інформацією у процесі вироблення та прийняття управлінських рішень. Закон України “Про державну статистику” регулює правові відносини у галузі державної статистичної діяльності, визначає права і функції органів державної статистики, організаційні засади здійснення державної статистичної діяльності з метою отримання всебічної та об’єктивної статистичної інформації щодо масових економічних, соціальних, демографічних явищ і процесів, які відбуваються в Україні та її регіонах. Основними завданнями органів державної статистики у забезпеченні об’єктивності статистичної інформації є налагодження відкритості та конструктивного співробітництва всіх суб’єктів у процесі статистичної діяльності, коли всі вони будуть впевнені, що інформація, яка ними подається, не буде використана проти них. Проте зусиль тільки органів державної статистики в цьому напрямку недостатньо. Необхідна підтримка всіх місцевих органів виконавчої влади, які зацікавлені в отриманні об’єктивної статистичної інформації перш за все у питаннях дотримання норм законодавства щодо забезпечення конфіденційності первинної інформації.

Було відзначено, що вже зараз ряд форм поточної звітності (місячної, квартальної) переведено на вибіркочну основу. Проектом «Стратегії розвитку державної статистики на період до 2012 року», яку винесено на розгляд Кабінету Міністрів України, передбачається подальший поступовий перехід від суцільних державних статистичних спостережень до вибіркових спостережень на чітко обґрунтованій науковій основі з подальшим розповсюдженням результатів вибірки на всю генеральну сукупність суб'єктів дослідження.

Як підкреслив Жидкий М. М., одним з основних обов'язків органів державної статистики є надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування статистичної інформації в обсягах, за формами і у строки, визначені планом державних статистичних спостережень або окремими рішеннями Кабінету Міністрів України, і далі: безкоштовне надання статистичної інформації, здійснюється у межах коштів, виділених на зазначені цілі з Державного бюджету України. Проте розуміючи необхідність для місцевих керівних органів у процесі своєї діяльності володіти необхідною інформацією, органи державної статистики області надають безкоштовно значно більший обсяг інформації, ніж це передбачено Планом державних статистичних спостережень і набагато більший, ніж на це виділяється коштів з Державного бюджету. При цьому знаходяться власні резерви за рахунок реалізації статистичної продукції суб'єктам підприємницької діяльності, надання послуг з автоматизованої обробки первинних документів та іншими способами, звичайно в межах чинного законодавства. Але і цих коштів вистачає лише на те, щоб надавати поточну інформацію на паперових носіях: на обласному рівні – по одному примірнику безпосередньо апаратам облдержадміністрації і обласної ради; на районному рівні – відповідно по одному примірнику апарату райдержадміністрації та районної ради. Враховуючи вищезазначене, іншим органам виконавчої влади поточна інформація може подаватись лише на платній основі з метою компенсації витрат на її випуск та шляхом укладання відповідних угод. Це передбачено Законом України «Про державну статистику», а також «Положенням про надання послуг органами державної статистики на платній основі», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України.

Проблеми розвитку методології регіональної статистики та зарубіжні підходи до її організації знайшли висвітлення у виступі **Кустовської Олени Василівни**, завідувача кафедри статистики ТНЕУ, к.е.н., доц. Вона акцентувала увагу на те, що в ринкових умовах розвиненість інформаційної системи стає фактором, індикатором і результатом розвитку регіону, а інформаційне забезпечення місцевих органів державного управління являє собою вагомий рушійну силу. Країни світу, зокрема країни-члени ЄС, активно розвивають регіональну статистику, яка охоплює основні аспекти економічного і соціального життя. Методологія європейської регіональної статистики ґрунтується на регіоналізації країн. Так, на початку 70-х років Євростат запровадив NUTS-регіони 1–3 рівнів, а на сучасному етапі запроваджено ще 4-й і 5-й рівні, останній відповідає поняттю «муніципалітет». В Україні виокремлюють чотири рівні, які відповідають адміністративно-територіальному устрою країни, при цьому до останнього рівня належать села та селища. Регіональна статистика охоплює обласний, районний та місцевий рівень. Муніципальна статистика охоплює територію, що перебуває у віданні органів

місцевого самоврядування. Найважливішим методологічним питанням розбудови сучасної регіональної статистики є створення специфічної системи показників, яка складатиметься з таких блоків: показники комплексної оцінки соціально-економічного становища регіонів; показники міжрегіональних порівнянь; показники моніторингу «депресивних» територій; показники та оцінки для малих територій; показники муніципальної статистики; показники діяльності «Єврорегіонів»; адміністративні показники, гармонізовані із статистичними даними.

Косович Іван Михайлович, заступник начальника Головного управління статистики у Тернопільській області, звернув увагу присутніх на проблеми взаємодії інформаційних систем органів державної статистики та органів виконавчої влади. Від повідомив, що інформаційно-обчислювальна система ГУС може бути представлена у вигляді ряду підсистем за функціональними ознаками, які взаємодіють між собою і забезпечують автоматизовану обробку статистичної інформації в цілому. Вона складається із наступних підсистем: підсистема збору та первинної обробки статистичної звітності; підсистема зберігання та актуалізації даних, включаючи дані, накопичені за тривалий проміжок часу; підсистема ведення нормативно-довідкової інформації, включаючи ведення системи класифікаторів та статистичних реєстрів; підсистема розповсюдження статистичної інформації; підсистема забезпечення цілісності і конфіденційності даних, розмежування прав доступу до інформації різних груп користувачів; телекомунікаційна підсистема. При вирішенні задачі підключення локальної комп'ютерної мережі ГУС до мережі Internet враховувалась необхідність забезпечення її захисту від зовнішнього втручання, оскільки вона є відкритою для будь-якої особи. Для цього використаний окремий канал підключення, магістральний маршрутизатор, маршрутизатор Internet, маршрутизатор розподілу графіку, міжмережевий екран. ГУС випускаються щомісячні статистичні бюлетені і доповіді про соціально-економічний стан області, збірник «Статистичний щорічник Тернопільської області», а також численні галузеві збірники і бюлетені, буклети тощо. Одночасно функціонує система розповсюдження інформації в електронному вигляді, включаючи засоби електронної пошти Інтернет, використання компакт-дисків, флеш-пам'яті. Публікацію і розповсюдження статистичних даних ГУС здійснює самостійно (Мініполіграфія та інша технічна база – різнографи фА3, фА4, кольоровий ксерокс) в основному для забезпечення потреб у статистичній інформації місцевого адміністративно-управлінського персоналу.

Інформація для широкого кола користувачів, яка надається на платній основі: підготовка статистичних оглядів за тематичними запитами; підготовка довідок аналітичних, тематичних, фактографічних тощо; підготовка і розповсюдження доповідей та аналітичних записок, експрес-довідей, експрес-інформацій щодо стану економіки в цілому та її окремих галузей; надання консультацій (рекомендацій) за галузевим спрямуванням щодо удосконалення діяльності суб'єктів господарювання або їхніх підрозділів; надання відомостей з Єдиного Державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ); тиражування видань на паперових носіях; виготовлення бланкової продукції; передача даних мережею електронної пошти.

Косович І. М. зазначив, що існує проблема недосконалості системи збору інформації, яка полягає в значних затратах часу і низькій якості даних при

використанні паперових носіїв; переважанні суцільних обстежень, що призводить до невиправдано високого навантаження на респондентів і, відповідно, на галузеві управління та відділи ГУС. Для вирішення цієї проблеми необхідно максимально наблизити систему вводу даних до джерел її виникнення. На сьогоднішній день значна частина респондентів має достатню комп'ютерну базу, що дозволяє отримувати дані в електронному вигляді з використанням електронного підпису.

Сторожук Володимир Петрович, к.е.н., професор кафедри статистики ТНЕУ, у виступі наголосив на необхідності удосконалення викладання статистичних дисциплін у вищих навчальних закладах, що спряло б підвищенню рівня статистичної підготовки управлінських кадрів. Він відмітив, що неможливо уявити собі сьогодні сучасного економіста, менеджера, маркетолога чи соціолога, який, займаючись діяльністю, міг би обійтись без глибоких статистичних знань і вміння їх використовувати у своїй практичній діяльності. Адже статистика – це дійсно ефективне знаряддя для дослідження соціально-економічних процесів. Все це повинно відповідним чином знайти відображення в навчальних програмах курсу «Статистика» при підготовці економістів. Статистика як наука, і економіко-статистичний аналіз як прикладна її частина, виконують одну з найважливіших функцій у формуванні спеціалістів економічного профілю і об'єднують багато інших дисциплін, які вивчаються у вищій школі. Вирішення проблеми змісту освітніх програм, перш за все, пов'язане з необхідністю удосконалення освітніх стандартів за спеціальностями. Їх розробка повинна бути предметом широкого обговорення серед вузівської та наукової громадськості. Запропоновані проекти стандартів, розроблені з врахуванням світового досвіду, які задовольняють потреби практики, повинні проходити експертизу у ВНЗ і доопрацьовуватися з врахуванням зауважень і доповнень. Необхідно також зважати на те, що аналітична діяльність сучасного економіста – аналітика повинна включати знання та вміння щодо прогностичної діяльності, яка дозволяє завчасно сигналізувати про можливі наслідки розвитку явищ, запобіганню кризовим ситуаціям тощо. Проте час для вивчення циклу статистичних дисциплін сучасному студенту скорочений майже втричі. Зовсім виключено з навчальних планів дисципліну «Соціально-економічна статистика», а для окремих спеціальностей галузеві статистики або зовсім виключені, або викладаються в дуже урізаному вигляді. Тому, на думку професора, доцільним є включення до навчальних планів підготовки фахівців курсу соціально-економічної статистики, адже при його вивченні формується цілісне сприйняття і уявлення про економіку як про об'єкт статистичного вивчення. Викладання інших статистичних дисциплін може бути забезпечене на основі їх внесення у вузівський стандарт як компоненти за вибором, з обов'язковим включенням в навчальний план по кожній із спеціальностей.

Довжук Борис Семенович, директор Тернопільського обласного центру зайнятості, звернув увагу присутніх на необхідності удосконалення інформаційного забезпечення процесів прийняття і реалізації управлінських рішень стосовно регіонального ринку праці. Наголосив на необхідності розв'язання трьох проблем. По-перше, рівень безробіття як індикатор стану економіки регіону повинен об'єктивно відображати стан ринку праці. Так, у Тернопільській області рівень безробіття за методологією МОП становив у 2006 р. 9,3% проти 6,6% по Україні, а рівень

зайнятості складав 52,8% у порівнянні з 58,5% по країні загалом, проте викликає певний сумнів той факт, що у Закарпатській області цей показник становив 56,6%. По-друге, у регіоні зафіксовано найнижчий в Україні рівень оплати праці, що негативно впливає на формування ринку праці. По-третє, відсутня достовірна інформація про масштаби зовнішньої трудової міграції населення області. По різних джерелах вона становить по Україні 3–7 млн. осіб. В області 57,8 тис. осіб працює за кордоном, а 17,4 тис. – в інших регіонах, тобто 12% працездатного населення. Крім того, не оцінюється надходження коштів від заробітчанин, а вони становлять по оцінках 210,6 млн. дол. у 2006 р. Таким чином, виникає потреба у статистичному вивченні цього явища.

Шкільняк Михайло Михайлович, к.е.н., начальник регіонального відділення Фонду державного майна України по Тернопільській області, підкреслив, що регіональна статистика актуальна і важлива як інструмент прийняття обґрунтованих рішень щодо соціально-економічного розвитку. Вона забезпечує диференційований підхід до територій, що вимагає удосконалення статистичних досліджень у різних галузях економіки. На його думку, одним з напрямів регіональної статистики має бути дослідження ефективності використання майна, зокрема ефекту від використання майна територіальних громад. Важливим питанням є запровадження реєстру об'єктів комунальної власності, який давав би об'єктивну картину стану в цій сфері. Потребує удосконалення аналіз об'єктів незавершеного будівництва, незалежно від форм власності та джерел фінансування. Необхідно провести інвентаризацію об'єктів незавершеного будівництва, оскільки приватизовано 112 таких об'єктів, але деякі з них вже є небезпечними через руйнацію. В процесі такої інвентаризації необхідно приймати рішення про їх завершення та введення в експлуатацію, або про ліквідацію. Важливою проблемою є актуалізація даних реєстру суб'єктів господарювання, оскільки біля 500 одиниць не здійснюють господарської діяльності, але знаходяться в реєстрі, що призводить до викривлення статистичної інформації.

Крупка Ярослав Дмитрович, декан факультету обліку і аудиту ТНЕУ, д.е.н., професор відмітив, що завданням обліку і статистики є надання достовірної та повної інформації про тенденції та чинники суспільного розвитку. Водночас, існують такі проблеми, які потребують якнайшвидшого вирішення. Зокрема, статистичні публікації відстають від потреб сьогодення, оскільки основні таблиці сформувалися при соціалістичній системі господарювання і не відповідають реаліям ринкової економіки. На нашу думку, сучасна економіка втрачає риси індустріальної, а набуває ознак соціальної, що не знаходить відображення в статистичних показниках. Так, немає реальної картини працевлаштування населення, не виконується аналіз доходів від зовнішньої трудової міграції, не враховується інтелектуальний капітал. Окремою проблемою є недосконалість діючих класифікаторів, у яких не відображені новітні види виробництв. Необхідно відновити довіру до статистичної інформації на усіх рівнях управління, особливо на загальнодержавному.

Теслюк Оксана Іванівна, заступник начальника Управління зовнішніх зносин, зовнішньоекономічної та інвестиційної діяльності Тернопільської ОДА звернула увагу присутніх на те, що система статистичних показників розвитку зовнішньої торгівлі

та зовнішньоекономічної діяльності в регіоні не відповідає такій системі в країнах ЄС, зокрема при налагодженні співпраці з польськими інвесторами, на їх прохання Управління не змогло подати біля третини показників, які в Україні не розраховуються органами статистики. Потребує удосконалення статистичний облік обсягів залучення кредитів міжнародних фінансових організацій в економіку області. В той же час, органи статистики повинні забезпечити конфіденційність інформації щодо суб'єктів господарювання, що не дає можливості отримати повну картину зовнішньоекономічної діяльності.

Кирич В. Г., начальник Головного управління статистики у Тернопільській області звернув увагу присутніх на важливу проблему – забезпечення конфіденційності первинної інформації, що передбачено Законом України «Про державну статистику». В той же час, органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування потребують даних про окремі суб'єкти господарювання, але органи статистики мають право надавати лише узагальнені знеособлені дані.

Головуючий Кирич В. Г., підсумовуючи обговорення проблем розвитку регіональної статистики в умовах ринкової економіки, відзначив, що учасники круглого столу:

- розглянули актуальні питання становлення та розвитку регіональної статистики і зробили порівняння із світовою практикою;
- окреслили проблеми інформаційної взаємодії органів державної статистики та місцевих органів державної влади, виявили існуючі методологічні та організаційні проблеми регіональної статистики;
- підняли проблеми функціонування інформаційної системи в статистичних органах усіх рівнів;
- розглянули проблеми формування концепції розвитку регіональної статистики, зокрема питання регіоналізації країни та формування системи показників;
- вказали проблеми удосконалення викладання статистичних дисциплін та підвищення рівня статистичної підготовки фахівців.

У процесі засідання учасниками круглого столу було висловлено наступні рекомендації та пропозиції щодо ефективного розвитку регіональної статистики в умовах ринкової економіки:

- звернутися з пропозицією до Головного управління державної служби України щодо внесення у навчальні плани підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців дисципліну «Інформаційно-статистичне забезпечення державного управління на регіональному рівні»;
- Тернопільському національному економічному університету спільно з Головним управлінням статистики у Тернопільській області провести у травні 2009 року Всеукраїнську науково-практичну конференцію, присвячену проблемам становлення та розвитку регіональної статистики;
- кафедрі статистики Тернопільського національного економічного університету з 1.01.2008 р. приступити до виконання наукової теми «Методологія та методика статистичного дослідження закономірностей економічних, соціальних і демографічних процесів на регіональному рівні»;
- пропонувати Науково-методичній комісії з галузі знань 0305 «Економіка та

підприємництво» Міністерства освіти і науки України внести відповідні зміни до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з метою посилення статистичної підготовки фахівців, включивши до переліку нормативних дисципліну «Соціальна та економічна статистика»;

– пропонувати Тернопільському національному економічному університету, з метою забезпечення статистичної підготовки фахівців, включати до переліку вибіркових статистичні дисципліни, які відповідають спеціальності та фаховому спрямуванню випускників.

Матеріал підготували:

Олена Кустовська,
завідувач кафедри статистики,
кандидат економічних наук, доцент

Роман Ціщик,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики
(Тернопільський національний економічний університет)